

Relacions marítimes de Santa Maria de Ripoll: Tossa i el viatge de l'abat Ramon Descatllar a Grècia

Resum

Pot semblar que el monestir de Santa Maria de Ripoll està molt allunyat del mar Mediterrani, però malgrat aquest fet, hi ha relacions estretes entre el monestir benedictí ripollès i el mar.

Des de bon començament Ripoll va tenir una possessió marítima important, amb la donació del port de Tossa (966), encara que fos plena d'entrebancs d'inici.

Una segona relació amb el mar la tenim quan l'abat electe Ramon de Descatllar ha de fugir a Grècia (1843) per la persecució que patí del rei Pere el Cerimoniós.

El monestir de Santa Maria de Ripoll està molt allunyat del mar Mediterrani, exactament, en línia recta i a vol d'ocell del golf de Roses, a uns 77 quilòmetres, però malgrat aquest fet, hi ha relacions entre el monestir benedictí ripollès i el mar.

Cal dir, però, que moltes vegades aquestes relacions històriques han estat tenyides d'una certa agror i conflictivitat.

Des de bon començament Ripoll va tenir una possessió marítima important, amb la donació de Tossa (966), encara que aquesta fos al començament plena d'entrebancs. La bona situació econòmica del monestir de Ripoll va fer que participés, encara que no fos el seu desig, en l'esforç militar i marítim durant el regnat de Pere el Cerimoniós. I posteriorment, el mar fou la solució a problemes de relació entre la corona aragonesa, el mateix rei Pere el del Punyalet, i el poderós monestir de Santa Maria de Ripoll, en la persona del seu abat, Ramon de Descatllar, que s'hagué d'exiliar a Grècia.

La possessió ripollesa de Tossa de Mar (966-1017)

Segurament qui millor podria parlar sobre el tema de la possessió ripollesa de Tossa de Mar és l'amic Mario Zucchitello, que hi va dedicar un treball, *Tossa: La formació d'una vila* (1998),¹ de qui manllevo dates per a aquesta exposició.

Antoni Llagostera i
Fernández, periodista
i historiador.

Centre d'Estudis
Comarcals del
Ripollès

Eudald Solà i Farrés, Alexis-Eudald Solà

Mario Zuchitello i Gilioli

El terme de Tossa de Mar el trobem per primera vegada mencionat en temps dels romans com a *Tvrisa* (fi del segle IV i començament del segle V) i documentat en la forma *Tursam* (“...a parte meridie usque *Tursam*...”), en un diploma de Carlemany del 881 a favor del bisbe de Girona, Teotari.

L'any 966 hi ha un document en què Miró I de Barcelona (926-966), comte de Barcelona, Girona i Osona (947), net de Guifré el Pelós, fa donació al monestir de Ripoll de l'alou de Tossa. Estem dins del temps de govern abacial d'Arnulf (948-970), alhora bisbe de Girona (954), un dels grans primers abats de Ripoll, comparable al mitificat abat i bisbe Oliba. Miró I de Barcelona era fill de Sunyer I de Barcelona i germà de Borrell II de Barcelona, el que va haver d'afrontar la terrible ràtzia d'Almansor sobre Barcelona (985).

En el document de donació de Tossa a Ripoll del 966 figuren dues parròquies, la de Sant Vicenç i la de Sant Lionç. A la donació també es fa referència al puig o

Làpida de la tomba d'Arnulf, abat de Santa Maria de Ripoll (948-970) i bisbe de Girona (954)

roca Paula, avui dit turó de Pola, indret on existí una torre de guaita.

No sabem quins foren els objectius d'aquesta donació, més enllà dels específicament piadosos.

Per cert que Borrell II de Barcelona, marmessor de Miró, en el seu testament del 24 de setembre de 993, poc abans de la seva mort, deixava reiterat que donava: “I al cenobi de Santa Maria de Ripoll l'alou de Tossa amb totes les seves esglésies, delmes i primícies. I a la meva muller el tingui i posseeixi mentre visqui i després del seu òbit, romanguí a Santa Maria sense cap impediment”.

Però no sembla pas que fos una donació reivindicada, molt preuada, reclamada, d'importància estratègica pel poderós monestir ripollès, ja que Tossa no apareix entre les possessions ripolleses en les butlles del papa Agapit II (951), el diploma carolingi d'immunitat i confirmació de béns de Lotari (982) i la butlla del papa Sergi IV (1011), aquesta darrera obtinguda per l'abat bisbe Oliba.

Els comtes Berenguer Ramon II (1076-1097) el Fratricida i Ramon Berenguer III (1097-1131) el Gran, el seu nebot i successor, en els anys 1096 i 1097, confirmaven novament els drets monàstics ripollesos sobre aquesta zona marítima, ratificats el mateix 1097 per una

butlla (16 de juliol de 1097) del papa Urbà II, redactada a Saint-Gilles du Gard: "*Castrum de Torsa cum Ecclesiis et dominicaturis et portibus maris, piscationibus, et omnibus sibi pertinentibus*" (El castell de Tossa amb les esglésies, drets senyorials, ports de mar, drets de pesca i totes les seves pertinences).

Estem durant el govern de Bernat, el primer abat marsellès a Ripoll.

L'erudit monjo ripollès Roc d'Olzinellas va fer un regest d'aquests documents:

"Restitución hecha al monasterio por el conde Berenguer del alodio de Tossa y su puerto que Mirón conde de Barcelona había dejado en su testamento, el que reconoce tener injustamente usurpado. 4 calendas julio año 36 de Felipe. A más del original hay varias copias antiguas. Abadía, armario 2º, cajón 1º, legajo Tossa" (Biblioteca de Catalunya (BC), ms. 430, f. 21v.).

"El conde Berenguer reconoció que injustamente tenía usurpado el alodio de Tosa y su puerto que el conde Mirón había dejado en testamento al monasterio. Hace solemne restitución a 7 de las calendas de julio año 36 de Felipe. Legajo de Tosa con varias copias auténticas antiguas. Firma también Bernardo obispo de Gerona. (Arxiu Episcopal de Vic (AEV), lligall 2059, plec IX, p. 99)".

"El conde D. Ramón Berenguer confirma la restitución del alodio de Tossa que había hecho su tío Berenguer. 8 idus julio año 37 Philip. Legajo Tosa con varias copias autenticas antiguas. (AEV, lligall 2059 plec IX, p. 79).

"Confirmación hecha por el conde Ramón Berenguer de la restitución del alodio de Tossa hecha por su tío Berenguer. Dice que confirma las donaciones hechas por sus antecesores Mirón y Berenguer tíos suyos, por consejo de Bernardo Obispo de Gerona. 8 idus julio año 37 de Felipe. Abadía, en el mismo lugar que la precedente (BC, ms. 430, f. 21v.)."²

Perquè aquest interludi entre la primera donació i la plena assumptió d'una propietat que tenia un alt valor?

Han de passar cent anys més, fins al 1186, quan l'abat de Ripoll, independent ara del monestir provençal de Sant Víctor de Marsella, Ramon de Berga, fa erigir el castell de Tossa al lloc dit mont Guardi (*Montis Guardini*), actual cap de Tossa.

Continuem amb el mateix interrogant. Tan allunyat estava el monestir de Ripoll del mar? Quin valor es donava a l'alou de Tossa? Hem de ser conscients que Tossa de Mar tenia un interès estratègic, pel seu valor com a port marítim, però no sembla pas que això provoqués un especial interès al gran monestir benedictí de la muntanya.

L'actuació de l'abat Ramon de Berga, en tot cas, sembla que en va canviar la percepció. Va dictar una sèrie de disposicions, quasi una veritable carta de poblament, per les quals concedia als habitants la facultat de construir cases dins i fora del recinte fortificat (la vila vella) i regulava les relacions de dependència amb el monestir. Malgrat que alliberava els

tossencs dels mals usos, era molt rigorós en l'exercici dels drets senyorials, sobretot pel que fa a la pesca, precisament la principal ocupació dels veïns.

¿Era aquest, el proveïment de peix, el principal valor de Tossa de Mar com a possessió rípollesa?

L'actuació dels abats i monjos rípollesos sembla que va tenir en aquest aspecte dels drets de pesca una certa activitat, ja que foren molt estrictes en conflictes derivats de la interpretació d'aquest dret cap els pescadors no dependents del monestir de Ripoll -els de Sant Feliu de Guíxols i Palafrugell-, que es resistiren a satisfer els delmes i la lleuda de la pesca efectuada dins el terme de Tossa.

El 1189, el monestir de Ripoll aconseguí que el rei Alfons el Cast li concedís un privilegi en aquest tema dels drets de pesca.

Hem de recordar que tant Sant Feliu de Guíxols com Palafrugell (que depenia de Sant Pere de Galligants de Girona) eren possessions també de monestirs benedictins.

Sant Feliu de Guíxols era un important monestir benedictí, creat al segle x, quan tenim constància que els comtes de Barcelona Sunyer i Riquilda li donen unes possessions, posteriorment confirmades (1016) pels comtes Ramon Borrell i la seva esposa Ermessenda. La primera documentació d'aquest monestir benedictí és del 968, en una concessió que el rei carolingi Lotari fa a l'abat Sunyer per poder regir al mateix temps els monestirs de Sant Pol de Mar i de Sant Feliu de Guíxols. No obstant això, l'any 1016, els comtes Ramon Borrell i la seva esposa Ermessenda confirmen unes possessions que s'havien donat amb anterioritat als comtes Sunyer (mort el 947) i Riquilda.

Tot dos llocs, el monestir de Sant Feliu de Guíxols i el de Palafrugell, propietat de Sant Pere de Galligants, acabaren dins de la congregació monàstica creada a l'entorn de l'abadia de Lagrassa, de qui depengueren, entre d'altres, Santa Maria de Ridaura (937), Sant Pere del Burgal (950), Sant Policarp de Rasès (1080), el Sant Sepulcre de Palera (1107), Sant Andreu de Sureda (1109) i Sant Martí del Canigó (1114). L'abadia de Carcassona depenia directament de la Santa Seu i no estava sotmesa al poder episcopal.

Però hi ha més conflictes sobre Tossa i Ripoll, quan Jaume II d'Aragó (1267-1327) el Just fa donació al seu cunyat Ot de Montcada i de Pinós (c. 1290 - c. 1341) el Vell del castell de Tossa, en franc alou, juntament amb tota una altra colla d'importants donacions (que després formaren la baronia de Llagostera). El fet motivà protestes dels abats rípollesos, que eren els qui exerciren de fet la jurisdicció sobre Tossa.

La germana d'Ot, Elisenda de Montcada, es va casar el 1322 en el seu quart matrimoni amb Jaume el Just. La família de la núvia va aportar com a dot les propietats de Serós i Mequinensa. Uns anys més tard, entre 1324 i 1326, va rebre a canvi, entre d'altres, les senyories de Llagostera, Cassà de la Selva, Caldes de Malavella, Tossa i Lloret.

Cal dir que el monestir de Sant Feliu de Guíxols fou un dels quatre monestirs catalans que varen formar part de la Congregación Benedictina Observante de San Benito el Real de Valladolid (1515), amb Santa Maria de Montserrat (1493), Sant Genís de Fontanes (unió amb Montserrat el 1507) i Sant Benet de Bages (unió amb Montserrat el 1593). La congregació benedictina castellana dels Observants va tenir una relació conflictiva amb la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense i Cesaraugustana, que aplegava

la majoria de monestirs catalans, aragonesos i navarresos.³

Aquesta situació de Tossa com a possessió senyorial del monestir de Ripoll perdurà pràcticament fins a la fi de l'Antic Règim i els moviments de resistència dels veïns de Tossa, que es produïren al llarg dels segles, culminaren en un plet presentat a mitjan segle XVIII contra els antics drets i prerrogatives senyorials del monestir de Ripoll.

El 1764 el Consell de Castella confirmava els delmes del monestir, però emparant-se en les disposicions sobre llibertat de comerç promulgades per Carles III d'Espanya, els veïns aconseguiren el 1784 una carta reial que suprimia l'exacció del delme. Els habitants de Tossa encara promogueren un nou plet el mateix 1784 davant l'Audiència de Barcelona.

Des de mitjan segle XIV el monestir va concedir la batllia de Tossa (el càrrec de batlle fou unit al de castlà i batlle de sac) a successives famílies: primer als Soler (Bernat i el seu fill Arnau) i el 1371 passà als Riera per venda; després passà per matrimoni als Vern (1659) i aviat, també per matrimoni, als Falguera.

Per cert, un membre de la família que va detenir durant molts anys la batllia de Ripoll a Tossa fou l'arquitecte Antoni de Falguera i Sivilla (1876-1947), deixeble i col·laborador de Josep Puig i Cadafalch, amb Josep Goday i Casals, en el llibre *Arquitectura romànica a Catalunya* (1909-1918).

Aportació del monestir de Ripoll a l'aparellament de galeres que havien d'anar a Grècia (1381)

Abans de passar al segon tema gros que avui volia aportar en aquesta remembrança de la relació amb el mar del monestir de Santa Maria de Ripoll, voldria explicar que el 1381 el monestir de Ripoll va contribuir financerament a l'aparellament de dues galeres per a un viatge que el vescomte de Rocabertí, Felip Dalmau I de Rocabertí i de Montcada (1342-1392), havia de fer a Grècia.

Sigui aquest record a la participació ripollesa en la relació amb Grècia un homenatge al ripollès Eudald Solà i Farrés, *Alexis-Eudald Solà* (1946-2001), neohel·lenista, acadèmic de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1988) i cònsol honorari de Xipre (1995), que prouperament rebrà la distinció Guifré de l'ajuntament de Ripoll, a títol pòstum, per la seva trajectòria acadèmica i professional i pel seu compromís amb la vila de Ripoll, on impulsà i participà en exposicions, publicacions i esdeveniments culturals i artístics.

La presència catalana a Grècia té com a marc el fet que el 1308 el duc francès d'Atenes, Gautier V de Brienne, va demanar ajuda als almogàvers de la Companyia Catalana d'Orient per defensar la ciutat davant el duc de Neopàtria (la de Tessàlia). Després de derrotar-lo, en no pagar a les tropes catalanes les quantitats estipulades es revoltaren i destituïren el duc el 1311, i van proclamar nou senyor d'Atenes el rei Frederic II (1272-1337) de Sicília (1295), el fill de Pere III (1240-1285) d'Aragó (1276) el Gran. Entre el 1318 i 1319

la mateixa companyia d'almogàvers conquerí el sud de la Tessàlia i creà el ducat de Neopàtria.

Els ducats grecs catalans, a la mort de Frederic II de Sicília, passaren a Alfons Frederic d'Aragó (1319-1338), fill natural de Frederic II de Sicília; a Joan de Sicília (1338-1348), fill del rei Frederic II; a Frederic I d'Atenes (1348-1355), fill de l'anterior; a Frederic III (1355-1377), rei de Sicília, cosí de l'anterior; a Maria de

Sicília (1377-1381), reina de Sicília, filla de Frederic III; i, finalment, el 1379, a Pere IV (1319-1387) d'Aragó (1336) el Cerimoniós o el del Punyalet, que els incorporà a la Corona d'Aragó (1381-1390).

Els representants del rei Pere a Grècia foren Lluís Frederic d'Aragó, anterior vicari de Frederic III de Sicília, que el 1379 oferí el ducat al rei d'Aragó, i Felip Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí (1381).

El període de dominació aragonesa fou curt, ja que els florentins conquereixen Atenes (1388) i Neopàtria (1390), per passar el 1456 a mans dels turcs otomans.

Quan Pere el Cerimoniós va acceptar (1379) la sobirania dels ducats d'Atenes i Neopàtria, per fer efectiva l'acceptació, hi envià el vescomte de Rocabertí Felip Dalmau, com a vicari general dels territoris, encara que aquest s'hi va estar poc temps.

Per anar a Grècia calia aparellar dues galeres. Els documents que expliquen aquesta participació ripollesa són els següents:

"CDL

Saragossa, 8 abril 1381

El rei escriu al seu primogènit sobre el pagament de les quantitats necessàries a la reparació de les galeres per al viatge de Rocabertí a Grècia.

Lo rey.

Molt car primogenit: nos trametem lo vescomte de Rochaberti al ducat d Atenes e per aço fem reparar ij. galees ab les quals lo dit vescomte ab los homens d armes puixa navegar, e com a reparacio de les dites galees sien mester certes quantitats de diners los quals nos manam esser pagades per En Bernat Olives, En Ferrer de Castellet e En Guillem Marcal dels bens que eren del abat quondam de Ripoll derrer defunt pertanyens a la cambra apostolical, per ço us dehim e manam e pregam que en cars que ls damunt dits les dites quantitats pagar no vullen, segons que En Berenguer Simons scrivá de la taula reyal dirá esser a la dita reparacio necessaries, aquells a pagar les forçets fortment e destreta. dada en Saragoça, a xviii. dies d abril del any de la nativitat de Nostre Senyor m.ccc.l.xxxj. rex Petrus.

Dominus rex mandavit mihi Ffrancisco Bisbals.

Arx. Cor. Arago, reg. nor, f. 8o V.".⁴

"CDLIII

Saragossa, 22 abril 1381

Pere III ordena a Berenguer Simón que faci aparellar i reparar les dues galeres en que ha d'embarcar-se el vescomte de Rocabertí.

Lo rey.

Nos trametem lo noble e amat nostre lo vescomte de Rocabertí al ducat de Thenes e per aco nos manam als deputats de Cathalunya que liuren al dit vescomte o a vos ij. galees exarciades e aparellades de navegar. per que us manam que vos les dites dues galees facats aparellar e reparar e metre en curç per manera que l dit vescomte no haia aturar, com nos per altres letres nostres manam an Bernat Oliver, an Guillem Marsal, an Ferrer de Castellet e an Johan de Riusech que dels bens de la cambra apostolicae et especial del abat de Ripoll derrer defunt o dels absents, paguen tot ço que a reparació de les dites dues galees será necessari. dada en Çaragoca, a xxij. d abril en l any de la nativitat de Nostre Senyor M.CCC.L.XXXJ.

Dominus rex mandavit mihi Francisco Bisbals.⁵

Arx. Cor. Aragó, reg. 1405, f. 41.

Cf. docs. CDXLIV I CDL."⁶

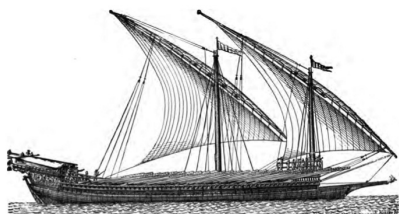

La preparació de les dues galeres (abril de 1381) per al viatge del vescomte de Rocabertí es féu amb diners del difunt abat de Ripoll Ramon de Savarés (setembre de 1380).

Felip Dalmau I de Rocabertí i de Montcada, vescomte de Rocabertí, és un dels principals nobles de l'època. Tingué una participació destacada en la guerra dels dos peres (1356-1375), Pere IV d'Aragó i Pere I de Castella el Cruel, tant en els aspectes militars com en els diplomàtics. L'ajusticiament del privat Bernat II de Cabrera (1364), amb qui l'unia una gran amistat, l'allunyà un temps de Pere *el cerimoniós*. Es reconciliaren el 1366 quan Rocabertí defensà el Rosselló contra el desposseït Jaume III de Mallorca. Féu una estada a Castella (1366-67) combatent a les files d'Enric, comte de Trastàmara, on féu una gran amistat amb l'infant Joan, duc de Girona, del qual esdevindria camarlenc (1371). El 1374 hagué de defensar de nou les terres gironines d'una invasió al servei de Jaume de Mallorca. Pere el Cerimoniós el nomenà vicari general dels ducats d'Atenes i Neopàtria el 1379, però no fou fins a l'estiu del 1381 que es desplaçà a la Grècia catalana, on rebé la submissió dels caps almogàvers, signà un conveni de pau amb el venecià Nerio Acciaiuoli, senyor de Corint, i estrenyé els vincles amb els venecians de Negrepoint (Eubea), l'emperador bizantí Joan V i Juan Fernández de Heredia, gran mestre de l'Hospital. De retorn a Catalunya, alliberà la reina Maria I de Sicília, assetjada al castell d'Agosta per les forces del noble sicilià Artal d'Alagó. En el conflicte entre el Cerimoniós i el duc Joan es decantà a favor d'aquest, motiu pel qual el sobirà el destituí dels seus càrrecs (1385) i li confiscà els dominis (1386), però la prompta mort del rei Pere III (1387) canvià la seva sort. Aleshores Felip Dalmau de Rocabertí esdevingué privat de Joan I i recuperà el càrrec de vicari general dels ducats d'Atenes i Neopàtria, on envià un procurador. El bienni 1389-90

Galiota d'estil català (galera petita)

Galera o galea catalana navegant a un llarg

defensà el Rosselló, l'Empordà i la ciutat de Girona de les escameses del comte d'Armanyac, amb suposats drets sobre el regne de Mallorca. El 1392 s'embarcà en l'expedició de l'infant Martí que intentava retornar Sicília a l'obediència de la seva nora, la reina Maria I, però el vescomte morí en arribar a l'illa. Fou també un notable home de lletres.

Com diuen els documents, a la mort de l'abat Ramon de Sabarés (o Sabarrés, Savarés o Savarrés), el 10 de setembre de 1380, hi havia quantitats de diners destinades per l'abat de Ripoll a la cambra apostòlica, a l'òrgan financer del sistema administratiu pontifici.⁷

El rei Pere, que ja havia disposat de diners del poderós monestir de Ripoll per a les seves aventures a l'illa de Sardenya, ja que anava sovint curt d'armilla (de diners) amb la compra pel monestir governat per Ramon de Savarés (1362-1380) de la baronia de la Guàrdia (31 d'octubre de

1363 "amb pacte de retre" i, més tard, "sense aquest pacte", l'any 1367),⁸ que esdevindrà la principal possessió senyorial del monestir, continuava tractant el monestir de Ripoll com una font econòmica bàsica per a les seves empreses militars i polítiques. La compra al rei de la baronia de la Guàrdia, com diu Pellicer, "cuya adquisición hizo a pesar suyo, para suministrar fondos y dinero á D. Pedro y acallar sus exigencias".⁹

Les aventures polítiques i militars del rei Pere a Sardenya, Itàlia i Grècia foren un forat econòmic sense fons. El rei Pere el Cerimoniós, tot i haver-se signat la pau amb Gènova (1336), entrà en la guerra venecianogenovesa (1351), ja que els genovesos promovien revoltes a Sardenya. El 1353 els Arborea, un dels jutjats d'origen bizantí en què es dividia l'illa de Sardenya, va revoltar-se contra el rei de Catalunya-Aragó. Un exèrcit comandat per Pere el Cerimoniós va haver desembarcar a Nulauro (1353) i va conquerir l'Alguer, després de la batalla naval de Port del Comte (27 d'agost de 1353). Amb la signatura de la pau de Sanluri (1355), Pere el Cerimoniós ocupà novament l'Alguer, que fou repoblada amb catalans.

Més endavant Pere III hagué de lluitar de nou contra els Arborea (1364-1386), que s'havien apoderat de quasi tota l'illa menys del castell de Càller, l'Alguer i Sàsser. Els Arborea varen derrotar Pere de Luna, que havia estat enviat amb una flota per dominar la rebel·lió, i varen ocupar Sàsser (1368) i es preparaven per atacar l'Alguer (1376).

Fins al 1388 no es va ajustar la pau a Sardenya, entre Catalunya-Aragó i els Arborea.

Anys més tard, el rei Martí el Jove, hereu de la corona, va derrotar els Arborea-Dòria a la batalla de Sanluri (1409). Finalment, el 1420 els drets dels vescomtes de Narbona a l'illa, a la judicatura d'Arborea, foren comprats pel rei Alfons el Magnànim.

El successor com a abat de Ripoll de Ramon de Sabarés fou un *familiar*¹⁰ del rei, Galceran de Besora i de Cartellà, que sent almoiner del monestir de Ripoll, exercí de president de la Generalitat de Catalunya (1377-1378), nomenat per les Corts de Barcelona (1377). Com a membre d'una efímera diputació, Besora va haver d'ocupar-se d'afers de defensa marítima contra el duc d'Anjou, que amenaçava les costes valencianes.

L'abat Besora va fer continuar l'obra de renovació del claustre del monestir de Ripoll construint la galeria superior a l'ala romànica (de final del segle XII) i la capella de Sant Macari.

El govern de Pere el Cerimoniós a Atenes i Neopàtria no fou pas sols nominal, ja que el seu interès per la cultura clàssica queda demostrat quan mana que a l'Acropolis d'Atenes hi hagués permanentment una guàrdia d'onze ballesters i fa constar que el monument era "... majorment con lo dit Castell sia la pus richa joia qui al mon sia, e tal que entre tots els reis cristians envides lo porien fer semblant» (Lleida, 11 de setembre de 1380).¹¹

No he fet pas un allunyament del segon tema que volia tractar, ja ho veureu.

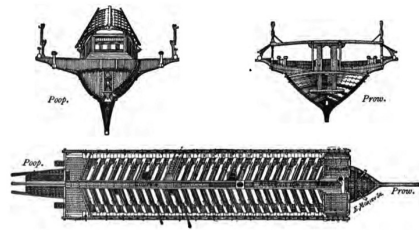
La fugida de l'abat electe Ramon de Descatllar a Grècia (1843)

Una segona relació amb el mar Mediterrani del monestir de Santa Maria de Ripoll la tenim quan l'abat de Ripoll Ramon de Descatllar ha de fugir a Grècia (1385) per la persecució que patí del rei Pere el Cerimoniós.

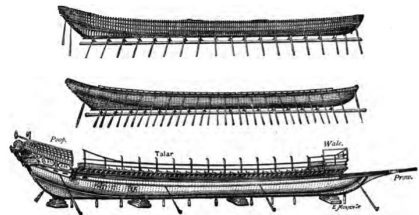
Ramon de Descatllar, fill del noble Ponç Descatllar i Mora, és un dels gran abats gòtics del monestir de Ripoll i així resta remarcat en la importància que se li dona en l'abaciologi glossat de Ripoll.¹²

A la seva pregonera carrera eclesiàstica cal sumar que impulsà fermament la remodelació del claustre de Ripoll i, seguint la petjada deixada pel seu antecessor, Galceran de Besora, encarregà la continuació de l'obra gòtica neoromànica al mestre Colí de Marville i al taller de l'escultor Jordi de Déu.

Però malgrat la seva influència en els afers de l'època (fou bisbe d'Elna i de Girona i decidit partidari de l'antipapa Luna, Climent XIII), va tenir uns inicis complicats en ser elegit abat del monestir de Santa Maria de Ripoll.

Seccions d'una galera catalana

Etales de construcció d'una galera catalana

Model de la "Galera Reial", construïda a Barcelona, la galera més gran del seu temps, vaixell insígnia de Joan d'Àustria a la batalla de Lepant (7 d'octubre de 1571)

L'abat Ramon de Descatllar era fill de Ramon Descatllar i de Mora, el fill cadet de Ponç Descatllar i de Rocabertí i de Silbila de Mora. Era fill, doncs, d'una de les més nobles famílies de la vall de Camprodon i de Catalunya de l'època.

El seu germà fou Ponç Descatllar i de Mora, senyor del Catllar (avui municipi de Vilallonga de Ter) i ajudà Pere el Cerimoniós en la guerra contra Jaume III de Mallorca. Després d'haver-li confiat el castell d'Elna, el monarca li cedí les rendes de Llivia, de la qual més tard obtingué la castellania, mitjançant compra a Bernat de So, convertida en

hereditària per disposició reial. Tenim a la mateixa època un Galceran Descatllar com a abat de Sant Miquel de Cuixà (1380-1407), posteriorment abat de Sant Feliu de Guíxols (1408-1421).¹³

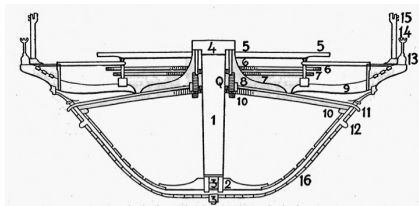
Les dades de la seva personalitat i abadiat

L'abaciologi glossat de Ripoll, Francesc Monsalvatje, Philippe Lazerme, Eudald Mirapeix i Josep Maria Pellicer ens donen moltes informacions sobre aquest important abat de Ripoll i el seu períple hel·lènic. Altres fonts ens ofereixen informació menys interessant: El *Diccionario de historia eclesiástica de España*, Pladevall a la *Gran Enciclopèdia Catalana i Catalunya romànica*¹⁴ coincideixen en la data de la seva elecció. Flórez no dona cap data, sols que fou bisbe de Girona.¹⁵ Villanueva indica la seva elecció a la mort de Besora el 1383 i que fou abat al retornar del seu exili grec (1387), fins a l'any 1408.¹⁶

L'abaciologi glossat de Ripoll diu:

"29 (31) Vigésimus nonus abbas fuit Raymundus de Caslario, vir magnae scientiae. Fuit in pueritia professus, nutritus et alimentatus de rebus seu redditibus monasterii, et eruditus in diversis studiis publicis, in¹⁷ artibus et facultatibus juris canonici et aliarum scientiarum. Qui propter defensionem jurium monasterii fuit citatus et captus per regem Petrum, et miraculose aufugit a captione¹⁸ et contulit se in partes Graeciae. Et post mortem dicti regis¹⁹ reversus fuit ad monasterium, et habuit plures persecuciones cum villa Oloti. Et quia regnante rege Joanne regina promiserat²⁰ ei quod visitaret suum monasterium dedit ei octingentos florenos auri, anno 1390, quarta madii. Et ob rem dictus abbas fecit cameras reales in suo palatio, porticum superius et domum archivi, ubi sunt depicta arma domus sue, nam erat filius nobilis Raymundi de Casllar, qui faciebat arma videlicet: castrum rubei et²¹ asuri colons, et campum de auro. Insuper dedit monasterium baculum pastorale, ut constat instrumento acto decima nona januarii 1395 in posse Petri Stephani notarii, mitram, calicem, omnia magni valoris. Aedificavit palatium in Oloti, et in Tussia castrum. Tandem per viginti septem annos extitit abbas usque ad annum 1408. Demum episcopus

Elnensis et postea Gerundensis tandem quinta madii anno Domini 1415 in media nocte obiit in Christo apud Valentiam, et in capitulo gradus ecclesiae sepultus est. / Fray Raymundo Descallar fue electo por los monges en 24 de Diciembre de 1382, en tiempo del sisma. Por defender los derechos del monasterio fue perseguido del rey don Pedro de Aragón y se fue a la Grecia, y en su ausencia el mismo rey con su real cédula dada en Barcelona a 20 de julio de 1386 presentó a esta abadía a un tal fray Pedro de Betet, y tomo la posesión de ella según lo acostumbrado. Después de la muerte del rey, que fue a 5 de enero de 1387, volvió a este monasterio el que gobernó hasta el año 1408, en que fue promovido al obispado de Elna, y luego en el mes de octubre del mismo año al de Gerona por Benedicto 13. (29

Secció a nivell de la quaderna mestra de La Reial. Noms: 1, suport de l'arbre mestre o major; 2, corba de subjecció de la carlinga de l'arbre (carlinga=paramola); 3, quilla i sobrequilla; 4, clau de l'arbre; 5, banc o bancada; 6, travessa per engrillonar els remers; 7, banqueta per a suport dels peus dels remers; 8, corba; 9, bacallar; 10, coberta; 11, trancanell; 12, cinta; 13, postisses; 14, batallola; 15, batallola per a les pavesades; 16, folre

El vint-i-novè abat va ser Ramon Descatllar, home de gran coneixement. Profés, des de la infantesa criat i nodrit en les coses o pertinences del monestir, i erudit en diversos estudis públics, tant en arts com en les facultats de dret canònic i d'altres ciències. El qual, per raó de la defensa dels drets del monestir va ser citat i capturat pel rei Pere, i va poder fugir-ne miraculosament i va anar-se'n a Grècia. I després de la mort del dit rei va tornar al monestir, i va tenir més plets amb la vila d'Olot. I perquè en temps del rei Joan la reina li havia promès de visitar el seu monestir, va donar vuit-cents florins d'or l'any 1390, el quart dia de maig; i d'això el dit abat va construir les cambres reials al seu palau, el porxo superior i l'edifici de l'arxiu, on hi ha pintades les armes de la seva casa ja que era fill del noble Ramon Descatllar, que feia armes d'aquesta manera: un castell de color vermell i d'atzur i un camp d'or. A més va donar al monestir un bàcul pastoral, com consta en un instrument fet el dinou de gener de 1395 en poder de Pere Esteve, notari; una mitra, un calze, tot de gran preu. Va edificar un palau a Olot, i el castell a Tossa. En fi, va ser abat durant vint-i-set anys, fins al 1408. Després va ser bisbe d'Elna i més tard de Girona fins que el cinc de maig de l'any 1415, a la mitjanit, va morir en la pau de Crist a València, i està enterrat al capítol, a l'escala de l'església)".²²

Tant lacerant fou l'acció del rei Pere, que en l'abaciologi glossat hi ha, abans de la menció a Ramon de Descatllar, una nota explícita:

"Nota: Circa annos Domini 1386 et post: fuerunt magna scandala orta et secuta in monasterio Rivipulli post mortem Raymundi de Savarresio et Galcerandi de Bisaura abbatum dicti monasterii, nam rex Petrus occupare fecit abbatiam et incarceravit abbatem electum per monasterium, fultum tot privilegiis regis concessionibus confirmationibusque apostilicis ad libere electiones abbatum faciendas, ut dictum est suprat;²³ expellit Bernardum de Casis cellerarium usque ad partes orientales, et scripturae archivi fuerunt depraedate quia

laici rexerunt monasterium per plures annos. Et efective manualia notularum libri registra ecclesiastica non apparent usque ad seculum decimum quartum, cum magno detrimento ipsius monasterii²⁴ (Nota: Prop dels anys 1386 i següents: havien nascut i s'havien seguit grans escàndols en el monestir de Ripoll després de la mort de Ramon de Savarrés i de Galceran de Besora, abats de dit monestir, perquè el rei Pere va ocupar l'abadia i va tancar a la presó l'abat elegit

Galeries catalanes a la Tavola Strozzi, l'obra pictòrica que representa una vista de Nàpols, conservat al Museu San Martino de Nàpols, pintat a tempera sobre un plafó de fusta (82 x 245 cm), d'autor desconegut, i datat el 1472.

Estol de Galceran de Requesens i Joan de Soler tornant a Nàpols després de la seva victòria a Ischia

pel monestir, faltant a tants privilegis i concessions reials i confirmacions apostòliques sobre les lliures eleccions dels abats, com s'ha dit més amunt. Va desterrar Bernat de Cases, cellerer, a l'orient, i van ser saquejades les escriptures de l'arxiu perquè els laics van governar el monestir durant molts anys. I, en efecte, no apareixen manuals, notals i registres eclesiàstics anteriors al segle XIV, amb gran perjudici del monestir".²⁵ Philippe Lazerme, a *Noblesa catalana* (1975) fa la següent biografia de Ramon de Descatllar:

"Ramon Descallar y de Palasol, qui entra au monastère de Ripoll où il prit l'habit religieux le 7 mars 1371. Ses talents et ses vertus lui valurent d'être élevé le 24 décembre 1383 a la dignité abbatiale en remplacement de Galceran de Besora. Le roi Don Pedro (El Puñalet) prétendant soumettre à son autorité les biens du monastère qui étaient considérables, Ramon Descallar s'y opposa énergiquement. Aussi ne pouvant tolérer la résistance de l'abbé, le roi le fit prisonnier ainsi que le moine «dépensier», séquestra les biens de l'abbaye et la fit occuper par ses troupes.

L'abbé et l'économe s'enfuirent de leur prison et se réfugièrent en Grèce. A la mort du roi Don Pedro, Ramon Descallar, avec la protection du nouveau roi Don Joan Ier, fut rétabli dans ses droits et seigneuries et recouvra ses biens ainsi que son siège abbatial. Sur la demande de la Reine, il reçut huit cents florins d'or, un vase, une mitre et un calice, le tout d'un goût exquis et d'une grande valeur. Elle fit remettre également a l'abbé de Ripoll le célèbre poignard que le roi défunt portait toujours a sa ceinture et qui lui avait valu le surnom de «Punyalet»".²⁶

Francesc Monsalvatje, en un dels volums de les seves *Noticias históricas*, fa la següent biografia i semblança d'aquest important abat ripollès:

"Hizo brillantes progresos en las letras, y a medida que crecía en edad, desplegaba más energía su carácter. Una vez monje, mostróse versado en todos los ramos de las ciencias; era gran canonista y como tal acérrimo defensor de la derechos e inmunidades eclesiásticas".²⁷

Un cop elegit abat, Descatllar, segons Monsalvatje:

"... pidió la confirmación al papa Urbano VI,²⁸ y tomó posesión en el mes de Junio del año siguiente. Rechazó con tesón los continuos ataques del rey Don Pedro, el del *Puñalet*,

que pretendía disponer a su antojo de los bienes del monasterio. No pudiendo tolerar éste la enérgica resistencia del Abad, le declaró prisionero; desterró al monje despensero; secuestró las rentas de la abadía y cometió mil inauditas tropelías. Logró Descatllar fugarse de la prisión, y con el monje despensero, buscó en Grecia una asilo donde librarse del furor y terribles persecuciones del Ceremonioso".²⁹

Eudald Mirapeix, a la seva *Crónica de la villa y monasterio de Ripoll*, diu sobre l'abat Descatllar:

"... muerto el abad Bisaura, a los 24 del mismo mes de diciembre de 1383 eligieron los monjes abad a Raimundo de Descatllar,³⁰ de la noble familia de Descatllar; desde su infancia había sido criado alimentado y educado en el monasterio, del que era monje; era hombre sabio, gran canonista, versado en todo género de ciencia, de mucho espíritu y energía, decidido y acérrimo defensor de los derechos del monasterio e inmunidades eclesiásticas; poseído de estos sentimientos se opuso animoso a los continuos pedidos, exacciones y exigencias del rey de Aragón don Pedro el Ceremonioso, que pretendía mandar y disponer a su antojo de los bienes y rentas del monasterio y, hallando resistencia a sus pretensiones en la energía del abad Descatllar, lo persiguió, mandó secuestrar las rentas de la abadía, puso en prisión al abad, desterrando del monasterio al monje sellerero,³¹ cometiendo muchas tropelías; el abad Descatllar logró escaparse de la prisión y con el monje sellerero pasaron a la Grecia para librarse del furor y persecución del rey don Pedro, y este, con real Célula dada en Barcelona a 20 de julio de 1386, presentó la abadía a un tal fra Pedro de Betet,³² de la que tomó posesión en el modo acostumbrado; durante el reinado del rey don Pedro tuvo que sufrir este monasterio muchas persecuciones, trastornos y molestias. Después de la muerte del rey acaecida en el día 5 de enero de 1387, respiró el monasterio, renaciendo la calma y volviendo al goce de sus derechos y soberanía; regresó de su emigración el abad Descatllar, restableció el orden y negocios del monasterio, logró protección del rey de Aragón don Juan I,³³ sucesor de don Pedro, y en especial de la reina, su esposa, que prometió visitar el monasterio, que colmó de dadivas, en indemnización de los daños y tropelías causados por el rey don Pedro; le dió 800 florines de oro, regalando al abad un báculo pastoral, una mitra y un cáliz, todo de gusto exquisito y de gran valor; el abad Descatllar reparó y adornó el palacio abacial con gran magnificencia, hizo otro en Olot, edificó el castillo de Tossa de donde era señor, y después de 27 años de haber sido abad, en el año 1408 fue nombrado obispo de Elna y últimamente de Gerona, muriendo en Valencia a 5 de mayo de 1415 a las doce de la noche".

Josep Maria Pellicer, en la seva darrera obra, *Santa María del monasterio de Ripoll* (1888), diu sobre aquest abat:

"Las difíciles y complejas cuestiones que se originaron en este siglo con motivo de

Pintura de Richard Temple (1810) amb vista de l'Acropolis des de Lycabettus

Vista d'Atenes des de la muntanya de Lycabettus. Pintura d'Edward Dodwell (c. 1805)

la jurisdicción de los Abades, iban llevándose á buen término, gracias á la prudencia y tesón de los nobles prelados que presidían el cenobio. A todos sobrepujo Raimundo dez Catllar. Oriundo de la nobilísima familia de su nombre establecida en la villa, fué desde su infancia ofrecido por sus piadosos padres á la Santa Imagen de Wifredo, para que la sirviese todos los días de su vida. Claro y despejado talento, unido á gran energía de carácter que iba desarrollándose con los años, eran las cualidades que más distinguían al oblat; por ellas adivinó el sabio La Farrés lo que podía dar de sí aquel niño, con una instrucción y educación convenientemente dirigidas.

Cursó primeras letras y la segunda enseñanza en las aulas del monasterio, hizo profesión religiosa en 7 de marzo de 1371, y en premio de su piedad y aplicación constante, envióle el Abad á la universidad de Lérida, en donde, á expensas del cenobio, cursó leyes y cultivó las otras ciencias con éxito el más brillante. Terminados los estudios de facultad, regresó á su patria querida; en el desempeño del cargo de Prefecto de Aja, se mostro gran canonista, tan versado en todos los ramos del saber, como acérrimo defensor de los derechos é inmunidades eclesiásticas. Respetábale la Comunidad por tales prendas, y, al morir Galcerán de Besora, los monjes le aclamaron por su Abad, haciendo uso de una antigua prerrogativa, por tener perturbada la Iglesia el gran Cisma de Occidente.

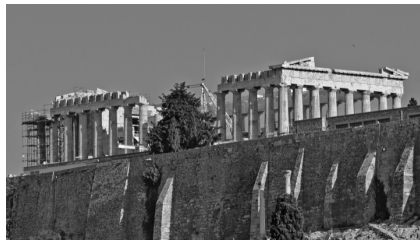
D. Pedro el Ceremonioso, que pretendía disponer á su antojo de los bienes del monasterio, no quiso reconocerle, adivinando en dez Catllar un carácter inaccesible á los halagos y persecuciones. Dos años hacía que este gobernaba pacíficamente, cuando el rey, no pudiendo tolerar su enérgica resistencia, decretó su prisión, desterró al monje dispensero, secuestró las rentas de la abadía, impuso por Abad á Fr. Francisco Batet, y cometió otras inauditas tropelías.

Logró dez Catllar fugarse de la cárcel, y con el monje dispensero buscó un asilo en Grecia, entre los catalanes allí establecidos desde aquella célebre expedición inaugurada después de la guerra de Sicilia (1317), con ocasión de haberles llamado el emperador Andrónico, acosado por los turcos, y cuyo resultado fué legar á su patria los ducados de Atenas y de Neopatria. Ignoramos los hechos del ilustre dez Catllar durante su permanencia en Grecia, es de creer que en sus santos sacrificios y asiduas oraciones, rogaría por la prosperidad de las provincias conquistadas, y que propagarla la devoción de la excelsa Reina de los valles del Ter y del Fraser entre aquellos esforzados guerreros, que enaltecian en Oriente la gloria de Cataluña.

Muerto D. Pedro el Ceremonioso en 7 de enero 1387, vuelve dez Catllar á su monasterio, restaura el palacio abacial, dentro del que se admiraba una preciosa capilla ojival de la Purísima, hace otro en Olot, edifica el castillo de Tossa del cual era Señor, y tiene la gloria de completar la obra del suntuoso claustro (1). En él mismo año se firmaron nuevas

concordias entre la villa y los servidores del templo, corroborándolas dos años después el rey Juan I el Cazador. La reina D.ª Violante, secundando a su esposo, mostróse muy devota y protectora de la Santa Gasa, que prometió visitar, y en indemnización de los daños y tropelías de D. Pedro, regaló 800 florines de oro, un báculo, una mitra y un cáliz, todo de un gusto exquisito y de gran valor.

En 1395 asistió dez Catllar al Concilio provincial de Tarragona, donde protegió y defendió á sus vasallos para aliviarlos de las contribuciones exigidas por don Juan I, con motivo del matrimonio de su hija D.ª Juana con el Conde de Foix. Como Abad mereció particulares distinciones del mencionado D. Juan I y de D. Martín: ambos le llaman su consejero en dos privilegios concedidos á la abadía en 1394 y en 1397".³⁴

Pere IV el cerimoniós: «... Majorment con lo dit Castell sia la pus richa joya qui al mon sia, e tal que entre tots els reis cristians envides lo porien fer semblant» (Lleida, 11 de setembre de 1380)

Descatllar fou, doncs, abat de Ripoll entre els anys 1383-1885 i 1887-1408, durant prop de vint-i-cinc anys, encara que va patir un interregne, fins a la mort del rei Pere (5 de gener de 1387), en l'exercici de la seva autoritat com a abat del monestir de Ripoll.

Empresonament i fugida, per mar, a Grècia

El relat dels fets està fet.

Elegit Ramon de Descatllar abat pels monjos de Ripoll (24 de desembre de 1383) a la mort de l'abat Galceran de Besora i no volent sotmetre's a les exigències del rei Pere el Cerimoniós, Ramon Descatllar fou empresonat (1385) amb el monjo almoiner Bernat de Cases.

El monjo almoiner tenia una destacada presència al monestir de Ripoll, ja que del seu càrrec depenia, per exemple, el govern de la vila de Ripoll i de la baronia de la Guàrdia, la possessió senyorial més gran del monestir de Ripoll.

Des d'on viatjaren cap a Grècia en la seva fugida? No ho sabem, però la indicació sobre l'actuació al castell de Tossa en la seva biografia ens fa sospitar.

Descatllar estigué fugit, doncs, uns dos anys (1385-1387), ja que va poder retornar a la mort del rei Pere (7 de gener de 1387).

Betet com a abat presentat per Pere el Cerimoniós

Davant la fugida de Descatllar, el rei Pere va prendre decisions sobre el monestir de Ripoll. Es menciona que el monjo Pere de Betet fou presentat com a abat el 20 de juliol de 1386, indicació que va exercir efectivament la direcció del monestir de Ripoll, encara que en un període curt.

Aquest monjo nomenat màxim responsable del monestir de Ripoll pel rei Pere és

cognominat, com veurem, com Pere o Francesc Betet, Batet o Abbatet.

Retorn de l'exili a Grècia (1387)

A la mort del rei Pere (a Barcelona el 6 de gener de 1387), Descatllar va poder tornar al monestir de Ripoll.

Lazerme diu que Joan I restablí Descatllar en el càrrec d'abat de Ripoll i li regalà el punyuet del rei difunt, un dels seus símbols personals.

El retorn de l'abat Descatllar, però, no va deixar de fer surar aspectes de la vida ripollesa que no cal oblidar, com ara la demanda d'un govern municipal fora del poder senyorial del monestir:

"1387

... Olvidados los vecinos de Ripoll de la primera, intentaron segunda ver tener cónsules en el año 1387 acudiendo por ello al Rey, a la Carte Romana, y en donde pidieron a la Santidad de Clemente VII³⁵ la facultad de tener cónsules y lo alcanzaron aunque subrepticamente y con falsos motivos callando la Jurisdicción del Abad como consta de la Bula Pontificia dada en Aviñón a los 14 de las kalendas de noviembre 1387 y aunque entonces se puso en ejecución lo dispuesto por el Príncipe, pero en el año siguiente de 1388 a 12 de junio se congregaron los naturales en forma de Universidad con licencia del Superior y confesando llanamente sus errores la nulidad de la Bula renunciaron a ella y con juramento por segunda ver prometieron que no volverían a pedir ni a S. Santidad ni a otra Persona alguna la institución de gobierno de aquella villa (...)³⁶ muchos males que experimentaron los habrá acarreado la creación del consulado en los seis meses que duró habiendo el Rey Dn. Juan I de Aragón tenido noticia de lo practicado por los naturales de Ripoll mandó expedir Reales Despachos en 22 de agosto 1389 el uno dirigido a todos los Oficiales Reales y Baronales notificándoles que habían declarado a aquellos naturales como enemigos públicos por el hecho de la impetración y ejecución de dicha gracia y en consecuencia les mandava que los cogiesen y entregasen al abad para castigarlos. Y con el otro mandava al abad que en caso de la presentada referida Bula no la obedeciese, antes bien la reputase por mala o subrepticia y a los hombres de Ripoll les castigase y los mandase presos hasta que fuesen castigados por S. M. como a violadores".³⁷

La sort de Pere (Francesc?) d'Abbatet

El retorn de l'electe abat de Ripoll Ramon de Descatllar va provocar que calgués trobar una solució per a Francesc d'Abbatet en lloc del càrrec a l'abadia de Ripoll:

Athene; Parthénon Nord - Ouest
c.1895 Rijksmuseum

"DCXI

Barcelona, 25 setembre 1387

Joan 1 demana al papa Urbà VI la concessió a fra Francesc d'Abbatet, abat d'Arles, d'un càrrec eclesiàstic a Sardenya, Sicília o Atenes, en lloc de l'abadia de Ripoll que li havia estat assignada

Sanctissime pater : super facto abbacie monasterii Rivipulli de quo in favorem religiosi et dilecti nostri fratris Raymundi de Callario electi ejusdem hiis diebus vestre beatitudini scripsimus per fidelem scutiferum menso nostre Petrum de Marçano domicellum, cui credentiam duximus comittendam, mune aliqua fideli consiliario et auditori curio nostre Petro de Berga latori presentis comisimus vestre beatitudini explicanda verborum per eumdem, cuius relatibus supplicamus ex corde fidem adhiheri plenariam ac si nostro proprio organo dicerentur. et conservet vestram almam personam omnipotens Dominus sue sancte ecclesie juxta vota. datum Barchinone sub nostro sigilo secreto xxv. die septembris anno a nativitate Domini m.ccc.lxxxvij. rex Joannes.

Vester humilis et devotus filius Johanes rex Aragonum.

Dirigitur domino pape.

Les coses que n Pere de Berga oidor de la cort del senyor rey deu dir de part del dit senyor al papa en favor de fra Ramon Dez-Callar, electe del dit monastir de Ripoll sobre'l fet de la abadia del dit monastir son aquestes:

Primerament li dirà que com fra Francesch de Abbatet abat d'Arles a prechs de la reina madrastra del senyor rey sia estat prevehit de la abadia de Ripoll, la qual es en frontera de son regne e ha viles e castells e forces, e lo dit senyor per les malvades obres que la dita reyna li feu vivent lo rey pare del dit senyor haia per sospitosos lo dit fra Francesch, com sia en gran deute de sanch ab la dita reyna, e tots los altres parents d'aquella, per ço ell per res no soferria que'l dit fra Francesch tengués ne possehís aytal abadia maiorment per raó de les forces e castells dessús dits. Bernardus secretarius.

Item com lo papa de nolent pusca fer volent li placia provehir lo dit fra Francesch en altres parts ço es en Sicília, en Cerdenya o en Athenes. Bernardos secretarius.

...

Bartholomeus Sirvent mandato Domini regis facto per Berengarium de Ortafano miles, consiliarius et camarlengus qui ea vidit.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1952. f. 41." ³⁸

L'Acròpolis d'Atenes a finals del segle XIX

Relacions històriques marítimes d'un monestir muntanyenc, el de Santa Maria de Ripoll, algunes bastant tempestuoses, que van tenir com una de les principals possessions senyoriales la de Tossa de Mar.

Notes

- 1- MARIO ZUCCHITELLO *Tossa: La formació d'una vila* (Tossa, 1998).
- 2- VEGEU ZUCCHITELLO *Tossa: La formació d'una vila* (1998), p. 46.
- 3- Des del segle XIV, la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense agrupava, al Rosselló, les abadies de Sant Miquel de Cuixà, Sant Martí del Canigó, Santa Maria de Arles, Sant Andreu de Sureda i Sant Quirze de Colera; a Catalunya, las de Sant Llorenç de Bagà, Sant Pau del Camp de Barcelona, Sant Pere de Besalú, San Salvador de Breda, Sant Pere de Camprodon, Sant Pere de Galligants, Santa Maria de Gerri, Sant Llorenç de Sous, Santa Cecília de Montserrat, Sant Llorenç del Munt, Sant Pere de la Portella, Santa Maria de Ripoll, Sant Pere de Roda, Sant Cugat del Vallès, Santa Maria de Serrateix, Sant Sadurn de Tavèrnoles, Santa Maria de Roses, Santa Maria de Amer, Sant Esteve de Banyoles i el priorat de Santa Maria de Meià, a més dels tres de monges de Sant Daniel de Girona, Sant Pere de les Puel·les i Sant Anton i Santa Clara de Barcelona; a l'Aragó, San Juan de la Peña, Nuestra Senyora de Alaón, San Victorián de Asán i la de monges de Jaca; i a Navarra, les abadies de monges de Santa Maria Magdalena de Lumbier i de San Benito de Estella.
- 4- ANTONI RUBIÓ I LLUCH *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409). Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria* (Barcelona, 2001), p. 510-520.
- 5- No diu aquesta carta a qui fou adreçada, però del contingut de l'anterior del rei al seu primogènit, i del document CCCLXV adreçat als diputats, s'infereix que ho féu al conegut armador Berenguer Simón.
- En el tercer llibre d'albarans de Berenguer de Relat, f. 160 v. (Arx. Mestre Racional hi ha el següent pagament, datat el 3 de desembre de 1381, referent a l'armament d'aquestes galeres:
Item ne donas an Berenguer Simon, escriba de la taula de les armades reials de Barchinona, los quals devia convertir en espequeament d'aquelles dues galees ab les quals lo dit vescomte pass a al dit ducat d Athenas: mil florins d'or d'Aragó.*
- 6- RUBIÓ I LLUCH *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)* (2001), p. 521.
- 7- Cal deixar constància que aquest abat tenia una nodrida biblioteca, analitzada per Jordi Rubió i Balaguer a "Els llibres de l'abat Savarés a la biblioteca de Ripoll". *Analecta Montserratensia*, IX (Miscel·lània Anselm M. Albareda, I) (1962), p. 227-237.
- 8- VEGEU JORDI MASCARELLA "L'abaciologi glossat del monestir de Ripoll". *Annals 1989-1990*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (1991), p. 34-35 [24-25]. No fou la baronia de la Guàrdia l'única compra del monestir de Ripoll a l'erari reial: "La reina D.ª Leonor, procuradora del rey su esposo, le vendió á 8 de marzo de 1364 á carta de gracia por 25.000 sueldos (13.333 rs.) el mixto imperio y la jurisdicción inferior y superior de Olot y parroquias, venta que confirmó en 28 del mismo mes el rey con el infante D. Juan" (Pellicer, *Santa Maria del monasterio de Ripoll* (1888), pp. 155-156). Com explica en una nota Pellicer, explica l'entrellat: "El ilustrado Sr. D. Pedro Alsius en su magnífica *Historia de Bañolas*, pág. 223, dice á nuestro propósito lo siguiente: «Si's compara est período de la nostra historia ab lo correspondent de la vila de Olot, se troba entre ells tals analogias, que be pot dirse que son completament iguals. De Olot era Sr. Jurisdiccional l'abad de Ripoll, est y'l de Banyolas completaren llurs jurisdiccions de justicia comprant á D.ª Leonor, procuradora del rey D. Pere IV, lo que'ls hi mancaba pera poder exercirla omnimoda en ditas poblacions y parroquias vehinas, empenyat de est modo la Corona á dos ríchs senyors, dos importants vilas y comarcas del comtat de Besalú. Mes tart, volqué' l rey que son fill D. Martí tingues quiti y lliure de tot empenyo est compat, y pera lograrlo posa en joch tota sa influencia y cautelosa conducta, á fi de interesar als habitants de tots eixos pobles á prestarli cuantiosas sumas ab que lluir las jurisdiccions empenyadas, en lo cual se distinguiren en primer lloch las dos vilas citadas, y també la de Besalú»".
- 9- PELLICER *Santa Maria del monasterio de Ripoll* (1888), p. 155.
- 10- En l'accepció de familiar com "que té una coneixença íntima, acostumat a la pràctica, a l'ús" i "semblant a allò que s'estila entre persones de la mateixa família, s'aplica especialment al tracte senzill, sense compliments, al llenguatge, a l'estil, a les frases, etc., corrents, col·loquials", més que com a "criat, servent", "eclesiàstic al servei personal d'un bisbe o oficial de la Inquisició", que aleshores no existia.
- 11- RUBIÓ I LLUCH *Diplomatari de l'Orient Català (1301-1409)* (1947), p. 491.
- 12- MASCARELLA "L'abaciologi glossat del monestir de Ripoll". *Annals 1989-1990*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (1991), p. 38-39 [28-29]. Mascarella remarca que aquest abat era un dels més enaltits, p. 15 [4].
- 13- VEGEU, per exemple, ERNEST ZARAGOZA PASCUAL *Catàleg dels monestirs catalans* (Barcelona, 1997), p. 89 i 121.
- 14- *Diccionario de historia eclesiástica de España*, p. 1631; ANTONI PLADEVALL *Gran enciclopèdia catalana*. Volum 12 (Barcelona, 1978), p. 620; i *Catalunya romànica*. Volum X: El Ripollès (Barcelona, 1987), p. 216.
- 15- ENRIQUE FLÓREZ *España Sagrada*. Volum XXVIII (Madrid, 1774), p. 34.
- 16- JAIME VILLANUEVA *Viaje literario a las iglesias de España*. Volum VIII (Madrid, 1821), p. 15-16.
- 17- [Nota de Mascarella]: in] et 1806 i 1835.
- 18- [Nota de Mascarella]: a captione] deest 1806 i 1835.
- 19- [Nota de Mascarella]: dicti regis] dicti patris regis 1806.
- 20- [Nota de Mascarella]: plomiserat] promissit 1806.

- 21- [Nota de Mascarella]: et] seu 1754.
- 22- MASCARELLA "L'abaciologi glossat del monestir de Ripoll". *Annals 1989-1990*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (1991), p. 38-40 [28-29].
- 23- [Nota de Mascarella]: fultum... supra] mg. 1754.
- 24- [Nota de Mascarella]: Et effective... monasterii] Frase recollida al marge de 1754.
- 25- MASCARELLA "L'abaciologi glossat del monestir de Ripoll". *Annals 1989-1990*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (1991), p. 36-37 [26-27].
- 26- PHILIPPE LAZERME *Noblesa catalana*. Volum II (1975), p. 50.
- 27- FRANCESC MONSALVATJE *El obispado de Elna*, tom I. Volum XXI de *Noticias históricas* (1911), p. 260.
- 28- Urbà VI (1318-1389, papa des de 1378), de nom Bartolomeo de Prignano. La seva família va emigrar a Avinyó el 1338. Consagrat arquebisbe d'Acerenza (Nàpols) el 1364 i passant a Bari (1377). Fou administrador de Gregori XI, el papa que va traslladar novament la seu papal d'Avinyó a Roma, fou escollit papa a la mort d'aquest, en un dels cónclaves més curts i conflictius de la història (3 dies).
- 29- MONSALVATJE *El obispado de Elna*, tom I. Volum XXI de *Noticias históricas* (1911), p. 260.
- 30- [Nota del transcriptor]: Ramon de Descatllar i de Palasol, abat de Ripoll entre el 24 de desembre de 1383-1408. Nomenat bisbe d'Elna el 24 de setembre de 1408, posteriorment serà bisbe de Girona, 6 de gener de 1409. Va morir el 5 de maig de 1415, a València.
- 31- [Nota del transcriptor]: No hem trobat cap sinònim de Sello. En tot cas, el monjo que va ser desterrat era l'almoiner.
- 32- [Nota del transcriptor]: Pere de Batet, abat intrús de Ripoll (20 de juliol de 1386-1387).
- 33- [Nota del transcriptor]: Joan I d'Aragó (1350-1396) el Caçador, dit també el Descurat o l'Amador de la Gentilesa. Fill i successor Pere IV i Leonor de Sicília. Rei d'Aragó, de València, de Mallorca, de Sardenya i Còrsega, comte de Barcelona, del Rosselló i de Cerdanya (1387-1396); duc de Girona (1351-1387). Començà a regnar a una certa edat i sols va regnar nou anys. El 1373 es casà amb Mata d'Armanyac, filla del comte d'Armanyac, i el 1380 amb Violant de Bar, neboda de Carles V de França.
- 34- PELLICER *Santa Maria del monasterio de Ripoll (1888)*, p. 157-159.
- 35- Pot ser Climent VI, no Climent VII, el quart papa d'Avinyó, que ho fou entre 1342 i 1352, però que estem lluny dels anys dels conflictes que explica el document.
- 36- Nota de Graells]: Arxiu de S.P. sig. X.
- 37- EUDALD GRAELLS "La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir consolat o municipi. Un aspecte de la jurisdicció civil de l'abat del monestir". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. 1987-1988* (Ripoll, desembre de 1988), p. 55-56.
- 38- RUBIÓ I LLUCH *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409)* (1947), p. 645.

